

SYLVIA PLATH

DE DAGBOEKEN 1950-1962

GEKOZEN, VERTAALD
EN VAN EEN INLEIDING VOORZIEN
DOOR NELLEKE VAN MAAREN

UITGEVERIJ DE ARBEIDERSPERS AMSTERDAM · ANTWERPEN

Deze uitgave is mede dankzij steun van het Fonds voor de Letteren tot stand gekomen.

Copyright © 2000 erven Sylvia Plath
Copyright Nederlandse vertaling © 2005 Nelleke van Maaren/
BV Uitgeverij De Arbeiderspers, Amsterdam
Copyright inleiding © Nelleke van Maaren
Oorspronkelijke titel: *The journals of Sylvia Plath 1950-1962*
Uitgave: Faber and Faber Limited, Londen

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van BV Uitgeverij De Arbeiderspers, Herengracht 370-372, 1016 CH Amsterdam.
No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means, without written permission from BV Uitgeverij De Arbeiderspers, Herengracht 370-372, 1016 CH Amsterdam.

Omslagontwerp: Nico Richter
Omslagillustratie: © erven Barbara Sugarman Cohen

ISBN 90 295 3825 2/NUR 321
www.arbeiderspers.nl

INLEIDING

Sylvia Plath heeft vanaf haar vroege tienerjaren tot aan haar dood in februari 1963 een dagboek bijgehouden in een verzameling schriften, blocnotes en losse blaadjes. Soms gaat het om werkelijke dagboeken, dan weer om losse aantekeningen, nooit verzonden brieven, oefeningen in schrijven, opzetten voor verhalen e.d. Al dit materiaal wordt sinds 1981 bewaard in Smith College, de universiteit waar Plath van 1950 tot 1955 studeerde en in het studiejaar 1957-1958 literatuur doceerde.

Uit die veelheid van materiaal heeft Karen V. Kukil voor de Amerikaanse uitgave van dit boek de drieëntwintig originele manuscripten -- handgeschreven en getypt -- die dateren uit de periode 1950 tot 1962 nauwkeurig en volledig getranscribeerd. Dat wil zeggen dat aan de oorspronkelijke tekst geen letter is veranderd. Het gaat om teksten die nooit voor publicatie bedoeld zijn geweest en dus spelfouten, elliptische zinnen, losse opmerkingen, soms raadselachtige verwijzingen en veel andere elementen bevatten die kenmerkend zijn voor geschriften die niet voor uitgave zijn bestemd. Twee dagboeken in het archief -- geschreven tussen augustus 1957 en november 1959 en handelend over haar lesgeven op Smith College en haar behandeling door de psychiater Ruth Beuscher -- werden door Ted Hughes, haar vroegere echtgenoot, verzegeld tot 2013. Kort voor zijn dood in 1998 heeft hij die verzegeling echter opgeheven.

De twee schriften met dagboek aantekeningen die Plath in de laatste drie jaar van haar leven moet hebben geschreven, maken geen deel uit van deze uitgave. Het ene, dat aantekeningen bevatte tot drie dagen voor haar dood, is volgens eigen zeggen door Ted Hughes vernietigd omdat hij niet wenste dat hun kinderen het ooit zouden lezen. (Voorwoord van Ted Hughes bij *Journals of Sylvia Plath*, red. Frances McCullough, Dial Press, New York 1982.) Het andere is naar zijn zeggen zoekgeraakt; het is in elk geval spoorloos verdwenen.

Voor de Nederlandse uitgave is besloten een uitgebreide selectie te maken van de teksten uit die jaren 1950-1962. We beginnen bij het Amerikaanse meisje dat net eindexamen heeft gedaan en een zomerbaantje op een tuinderij heeft voordat ze naar Smith College gaat, en eindigen met de moeder van twee kinderen die in het Engelse Devonshire in een romantische maar primitieve cottage een druk huishouden gaande houdt, haar dichter-echtgenoot bijstaat, worstelt om tijd te vinden om zelf te schrijven en haar talent oefent met wat in haar directe omgeving voorhanden is: beschrijvingen van burens en kennissen in het Engelse dorp.

Ik heb geprobeerd in de selectie alle aspecten van haar leven in die twaalf jaar weer te geven. Om te beginnen alles wat te maken had met haar schrijven en lezen, haar ideeën over stijl en toon, haar problemen daarmee en haar literaire ambities. Verder -- zeker zo belangrijk -- de fragmenten waarin ze haar persoonlijke moeilijkheden beschrijft, haar ellendige depressieve perioden (waarin ze op het dieptepunt overigens niet schreef) en haar exuberante optimistische buien, waarin de wereld voor haar lijkt open te liggen. De haarscherpe analyses die ze zelf geeft van de grillige afwisseling in gemoedstoestanden en van haar angst voor de depressies zijn schrijnend en onthullend. Haar onzekerheid enerzijds en haar permanente streven naar perfectie anderzijds maken haar eigen leven en dat van de mensen om haar heen niet eenvoudig.

Toch zou een selectie van alleen die teksten uit de dagboeken leiden tot een figuur van bordkarton, een eendimensionale jonge vrouw die ver van elke realiteit verwijderd lijkt. Dat beeld zou wellicht literair-historisch interessant zijn, maar zeker niet stroken met de werkelijkheid van deze dagboeken. Een deel ervan handelt vanzelfsprekend over trivialiteiten, althans oppervlakkig gezien. Er is de wervelwind van het Amerikaanse *dating*-systeem in haar

eerste collegejaren, vrienden komen en gaan, er wordt gereisd, in een latere, meer gevestigde periode als moeder en echtgenote worden er boodschappen gedaan, vrienden komen eten, handschoenen raken zoek, er wordt een film bezocht, er zijn kortstondige ontmoetingen met vage kennissen -- kortom, het leven van alledag gaat gewoon door. Sylvia Plath beschouwde de nauwkeurige beschrijving van deze alledaagse gebeurtenissen in veel gevallen niet alleen als het vastleggen van wat er in haar leven gebeurde, maar ook als een oefening in schrijven. Soms zag ze het zelfs als materiaal voor eventuele latere verhalen, een soort voorraad waaruit ze te zijner tijd voor beschrijvingen zou kunnen putten. Voor ons zijn het juist die trivialiteiten en de manier waarop ze die alledaagse gebeurtenissen en haar reacties erop beschrijft die Sylvia Plath tot een boeiende, levende vrouw maken, en ons bovendien een interessant beeld geven van de Amerikaanse en Engelse samenleving in de jaren vijftig tot begin zestig. Haar steeds terugkerende notities over koken, over haar kleren en haar verlangen naar 'een schoon en opgeruimd huis' worden gekenmerkt door eenzelfde streven naar nagenoeg onbereikbare perfectie als haar literaire werk. Ook daar staat haar steeds weer een ideaalbeeld voor ogen dat niet te bereiken is, maar waar ze af en toe misschien even aan kan tippen. En dat geeft voor een kort moment een intens geluksgevoel, waarna zich weer het zwarte gat van teleurstelling en zelfverwijt opent. Een goed voorbeeld uit de alledaagse kant van haar leven is de obsessie met haar haar: ze heeft een vage voorstelling van het kapsel dat ze zou willen hebben, al weet ze nooit helemaal precies wat, en kan of durft ze dat dus nooit exact tegenover de kapper te formuleren -- elke afspraak bij de kapper wordt dan ook óf uit onzekerheid afgezegd óf loopt uit op een kleine emotionele ramp, want het resultaat is weer niet geworden wat ze ervan had verwacht. De correlatie tussen haar schrijven en haar dagelijkse leven kan bijna niet beter worden verbeeld.

Over de relatie met haar moeder, Aurelia Plath, en de plaats die haar vader, die overleed toen ze acht jaar oud was, in haar gedachtewereld innam, is al oneindig veel geschreven. Juist daarom was het van belang alles wat over beiden in deze dagboeken door Sylvia Plath zelf is geschreven integraal in de selectie op te nemen. Daarbij valt op dat de vaak geciteerde agressieve uitspraken over haar ouders (die ook zijn terug te vinden in haar literaire werk uit die periode) nagenoeg uitsluitend voorkomen in het kader van haar psychiatrische behandeling door dr. Ruth Beuscher. Deze fragmenten roepen de vraag op of de sterk psychoanalytisch gerichte behandelmethode uit de jaren vijftig, waarin de relatie met de ouders als voornaamste oorzaak van alle leed en ellende werd beschouwd, voor een jonge vrouw die wanhopig op zoek is naar een reden of oorzaak van haar depressies, erg zinvol was. Plath lijkt zich vast te klampen aan de door haar psychiater ingegeven 'verklaring' voor haar problemen -- onderdrukte haat jegens haar ouders en afhankelijkheid van haar moeder -- als aan een reddingsboei. Ze lijkt in die periode al haar energie te richten op het verwerken van die nogal fictieve 'haat', in de ijdele hoop dat ze daarmee ook haar ellendige zware depressies de baas kan worden. Niettemin is deze dubieuze 'verklaring' de aanleiding en inspiratie geweest voor een aantal indrukwekkende gedichten.

De vraag van elke lezer zal nu zijn: dit is een opsomming van wat er is geselecteerd, maar wat is er weggelaten? Het antwoord daarop is niet eenvoudig. Deze selectie omvat ongeveer tweederde van de teksten uit de periode 1950-1962. Ik heb in eerste instantie die teksten of delen van teksten weggelaten die elkaar overlappen, dat wil zeggen waarin ongeveer hetzelfde -- op welk gebied dan ook -- nog eens wordt gezegd, uitgelegd of verteld, zoals in een dagboek kan voorkomen. In de tweede plaats heb ik uit de beschrijvingen van het 'dagelijks leven' een keuze gemaakt die me representatief en emblematisch leek. Wat ook niet is opgenomen, zijn de 'lijsten' -- Sylvia Plath had, vooral in haar collegejaren, de gewoonte lijsten te maken van van alles en

nog wat, mensen die ze kende, losse beelden, voorwerpen, uitdrukkingen en woorden, stenografische notities van indrukken e.d. In de Amerikaanse editie zijn die opgenomen als aanhangsel bij de eigenlijke tekst. Hoewel interessant dragen ze niet werkelijk bij aan inzicht in de persoon van Sylvia Plath, omdat die zaken of personen die zijn uitgewerkt of daarna van enig belang werden, terugkeren in de tekst zelf. En ten slotte heb ik (delen van) passages weggelaten die louter lange beschrijvingen zijn van docentenvergaderingen, feesten, etentjes en dergelijke waarin tientallen personen voorkomen die nadien nooit meer een rol spelen in deze teksten en dus vermoedelijk ook niet in Plath' leven. Het is de bedoeling van deze uitgebreide selectie in Sylvia Plath' eigen woorden een zo volledig en leesbaar mogelijk beeld te geven van haar leven en denken tussen 1950 en 1962.

Nelleke van Maaren

KORTE BIOGRAFIE VAN SYLVIA PLATH

27 oktober 1932 -- Geboorte Sylvia Plath in Jamaica Plain, Massachusetts als dochter van Aurelia en Otto Plath.

1935 -- Geboorte broer Warren.

1937 -- Het gezin Plath verhuist naar Winthrop, Massachusetts.

1940 -- Dood van Otto Plath ten gevolge van diabetes.

1942 -- Het gezin Plath verhuist naar Wellesley, Massachusetts.

1950 -- Sylvia Plath doet eindexamen en begint haar studie aan Smith College als beursstudente.

1952 -- Haar korte verhaal 'Sunday at the Mintons' wordt bekroond en gepubliceerd in het tijdschrift *Mademoiselle*.

1953 -- Sylvia Plath is gastredactrice van *Mademoiselle* in New York. In augustus zelfmoordpoging thuis in Wellesley.

1954 -- Terug naar Smith College. Bezoekt in de zomer Harvard Summer School.

1955 -- Studeert af aan Smith College. Fulbright-beurs voor Cambridge University in Engeland.

1956 -- Sylvia Plath leert in februari in Cambridge Ted Hughes kennen. Reist in april met Gordon Lameyer door Duitsland en Italië. Huwelijk met Ted Hughes op 16 juni. Zomer in Benidorm in Spanje.

1956-1957 -- Tweede Fulbright-jaar in Cambridge.

1957 -- In de zomer terugkeer naar Amerika met Ted Hughes. Vakantie in Cape Cod.

1957-1958 -- Sylvia Plath is docente literatuur op Smith College.

1958-1959 -- Administratief medewerker in het Massachusetts General Hospital. In therapie bij Dr Ruth Beuscher. Volgt als toehoorder het college poëzie van Robert Lowell.

1959 -- Reis door Amerika. Verblijft met Ted Hughes twee maanden in het kunstenaarscentrum Yaddo in Saratoga Springs, New York. Werkt aan gedichten. In december vertrek naar Engeland.

1 april 1960 -- geboorte van dochter Frieda in Londen. In oktober verschijnt *The Colossus* in Londen.

1961 -- Miskraam in februari. Blindedarmoperatie in maart. In augustus verhuizing naar

Devon.

17 januari 1962 -- geboorte van zoon Nicholas. In mei verschijnt *The Colossus and other Poems* in de Verenigde Staten. In oktober gaan Sylvia Plath en Ted Hughes uit elkaar.

1963 -- In januari verschijnt *The Bell Jar* in Engeland onder het pseudoniem Victoria Lucas. Op 11 februari zelfmoord in Londen.

DAGBOEK JULI 1950 -- JULI 1953

Sylvia Plath werd op 27 oktober 1932 om 2.10 uur 's middags in Boston geboren als dochter van Otto en Aurelia Plath-Schober. Haar broer Warren werd op 27 april 1935 geboren. Ze woonden in Prince Street, Jamaica Plain, op nummer 24, tot het gezin in 1936 naar Johnson Avenue nummer 92 in Winthrop verhuisde om dichterbij de ouders van Aurelia Plath te zijn. Otto Plath stierf op 5 november 1940 ten gevolge van diabetescomplicaties. In 1942 verhuisde Sylvia Plath met haar moeder, broer en grootouders van moederskant naar Wellesley, Massachusetts, Elmwood Road 26.

Sylvia Plath begon dit dagboek te schrijven in de zomer van 1950, vlak voor ze ging studeren in Northampton, Massachusetts. Sommige teksten zijn delen van brieven aan vrienden. Plath werd ingeschreven in de jaargroep die in 1954 aan Smith College zou afstuderen, maar zijzelf behaalde haar diploma pas in juni 1955 vanwege de periode die ze in de herfst van 1953 had gemist.

Aubade

door Louis Macneice

Having bitten on life like a sharp apple
Or, playing it like a fish, been happy,

Having felt with fingers that the sky is blue
What have we after that to look forward to?

Not the twilight of the gods but a precise dawn
Of sallow and grey bricks, and newsboys crying war.

`We only begin to live when we conceive life as tragedy...'
W. B. Yeats

`Hold to the now, the here, through which all future plunges to the past...'
James Joyce

Voordat Sylvia Plath naar Smith College ging, had ze een zomerbaantje op de Lookout Farm in Massachusetts, een tuinderij waar ze op het veld werkte.

1

Juli 1950 -- Misschien word ik nooit gelukkig, maar vanavond ben ik tevreden. Niets dan een leeg huis, de warme, vage vermoeidheid van een dag lang in de zon aardbeienuitlopers opplanten, een glas koude melk en een diep bord vol bosbessen met room. Nu begrijp ik hoe mensen zonder boeken, zonder *college* kunnen leven. Als je aan het eind van de dag zo moe bent, moet je slapen, en bij het ochtendgloren wachten weer meer aardbeienuitlopers die moeten worden opgeplant, en zo gaat het maar door, een leven dicht bij de aarde. Op momenten als deze vind ik mezelf een idioot als ik meer zou vragen...

2

Ilo* vroeg me vandaag in het aardbeienveld: 'Hou jij van de renaissanceschilders? Rafaël en Michelangelo? Ik heb vroeger wel eens wat van Michelangelo gekopieerd. En wat vind je van Picasso... Die schilders die een cirkel maken met een plankje eronder bij wijze van been?' We werkten naast elkaar tussen de bedden, en soms was hij een tijdje stil om dan opeens in conversatie los te barsten, met zijn zware Duitse accent. Hij kwam overeind en er gleden lachrimpeltjes over zijn bruine, intelligente gezicht. Zijn stevige, gespierde lichaam was gebronsd en zijn blonde haar zat verstopt onder een witte zakdoek op zijn hoofd. Hij zei: 'Hou jij van Frank Sinatra? Zo *sendimendeel*, zo *romandisch*, zo maanverlichte nacht, ja?'

3

-- Plotseling een baan blauwachtig licht op de vloer van een lege kamer. En ik wist dat het niet de straatlantaarn was, maar de maan. Wat is er mooier dan maagd te zijn, schoon en gezond en jong, op zo'n nacht?... (verkracht te worden.)*.

4

-- Een verschrikkelijke avond. Dat kwam door de samenloop van alles. Van het stuk *Goodbye My Fancy*, van mijn puberachtige verlangen om net als de heldin oorlogsverslaggever te zijn, bemind te worden door een man die me bewonderde en me even goed begrijpt als ik mezelf begrijp. En verder was er nog Jack, die zo zijn best deed om aardig te zijn en zich gekwetst voelde toen ik zei dat het enige wat hij wilde was met me naar bed gaan. En het eten in de *country club*, overal die geur van geld. En dan was er nog die plaat... die plaat waar je zo goed op kunt dansen. Ik vergat dat het die plaat was totdat Louie Armstrong begon te zingen, met die door spijt omfloerste stem: *'I've flown around the world in a plane, settled revolutions in Spain, the North pole I have charted... still I can't get started with you.'* Jack vroeg: 'Heb je dat eerder gehoord?' Dus ik glimlachte en zei: 'O ja.' Met Bob* was dat. Dat gaf voor mij de doorslag -- -- gekke plaat, en het was ons lange gesprek, zijn luisteren en begrijpen. En ik wist dat ik van hem hield.

5

-- Vanavond heb ik Mary gezien. Jack en ik dromden het theater uit in een stroom

---

mensen, en zij baande zich een weg de andere kant op, in een donkerblauw jasje. Ik herkende haar bijna niet met haar opgemaakte gezicht en haar neergeslagen ogen. Maar mooi. -- 'Ik heb je overal gezocht,' zei ik. 'Mary. Bel me, schrijf me.' Ze glimlachte, een beetje als de Mary die ik vroeger kende, en toen was ze verdwenen. Ik wist dat ik nooit een vriendin zoals zij zou hebben. Dus ging ik in een witte jurk en een witte jas uit met een rijke jongen. En ik haatte mezelf om mijn hypocrisie. Ik houd van Mary. Betsy is alleen maar om mee te lachen, hysterisch mee te lachen. Mary ben ik... wat ik zou zijn als ik een dochter van Italiaanse ouders in Linden Street was geweest. Ze is een en al vitaliteit, een schildersmodel, het leven zelf. Ze kan onbeschoft en weinig betrouwbaar zijn, maar ze betekent meer voor me dan alle leuke, welgestelde, gekunstelde meisjes die ik ooit zal tegenkomen. Misschien is het mijn ego. Misschien hunker ik naar iemand die nooit een rivale zal zijn. Maar met haar kan ik eerlijk zijn. Al was ze een prostituee, het zou me geen bal kunnen schelen. Als vriendin zal ik haar nooit verloochenen...

6

-- Vandaag is het 1 augustus. Het is warm, vochtig warm en nat. Het regent. Ik krijg neigingen om een gedicht te schrijven. Maar ik bedenk wat er op een afwijzingsbriefje stond: Na een zware regenbui ontvangen we uit alle hoeken en gaten van het land gedichten met de titel REGEN.

7

-- Ik houd van mensen. Van iedereen. Ik houd van ze, denk ik, zoals een postzegelverzamelaar van zijn verzameling houdt. Elk verhaal, elk voorval, elk fragment van een gesprek zijn voor mij grondstof. Mijn liefde is niet onpersoonlijk, maar ook niet helemaal subjectief. Ik zou graag iedereen zijn, een invalide, een stervende, een hoer, en dan terugkomen om over mijn gedachten en gevoelens als die persoon te schrijven. Maar ik ben niet alwetend. Ik moet mijn eigen leven leven, het is het enige leven dat ik ooit zal hebben. En je eigen leven kun je niet de hele tijd met objectieve nieuwsgierigheid bekijken...

8

-- Bij mij is het heden voor altijd, en het altijd blijft veranderen, verschuiven, vloeien, smelten. Deze seconde is het leven. En als hij voorbij is, is hij dood. Maar je kunt niet elke seconde opnieuw beginnen. Je moet oordelen aan de hand van wat dood is. Het is net drijfzand... van het begin af aan uitzichtloos. Een verhaal, een plaatje kan de ervaring een beetje terugbrengen, maar niet genoeg, niet genoeg. Niets is echt behalve het heden, en ik kan nu al voelen hoe het gewicht van de eeuwen me smoort. Honderd jaar geleden moet er een meisje zijn geweest dat leefde zoals ik. En ze is dood. Ik ben het heden, maar ik weet dat ook ik voorbij zal gaan. Het grote moment, de brandende flits komt en verdwijnt, eeuwig drijfzand. En ik wil niet doodgaan.

9

-- Over sommige dingen is het moeilijk schrijven. Wanneer iets je is overkomen, wil je het opschrijven en dan maak je het óf te dramatisch óf te ingehouden, je overdrijft de verkeerde dingen of veronachtzaamt de belangrijke punten. Hoe het ook zij, je schrijft het nooit helemaal zoals je zou willen. Ik moet gewoon op papier zetten wat me vanmiddag is overkomen. Ik kan het moeder niet vertellen, nu in elk geval nog niet. Ze was in mijn kamer toen ik thuiskwam, bezig met kleren, en ze merkte niet eens dat er iets was gebeurd. Ze ging gewoon door met mopperen en kwekken. Dus ik kon haar niet de mond snoeren en het haar vertellen. Maar hoe het

ook op papier komt, ik moet het opschrijven.

Op de tuinderij regende het de hele middag en ik had het koud, was nat, ik had een bedrukte zijden hoofddoek over mijn haar en mijn rode ski-jack over mijn sweatshirt. Ik had de hele middag hard in de bonen gewerkt en meer dan drie schepels geplukt. Toen het vijf uur was ging iedereen weg en ik stond bij de auto's te wachten om mee naar huis te rijden. Kathy verscheen, en terwijl ze op haar fiets stapte, riep ze: 'Daar komt Ilo.'

Ik keek, en ja hoor, daar was hij, hij kwam aanlopen in zijn oude kakishirt en met de gebruikelijke witte zakdoek om zijn hoofd geknoopt. Sinds die dag dat we samen in het aardbeieveld hebben gewerkt, praatte ik met hem. Hij had me een pentekening van de tuinderij gegeven waaruit een vaste hand en gevoel voor detail sprak. Nu was hij bezig met een schets van een van de jongens.

Dus ik riep: 'Heb je Johns portret al af?'

'O ja, ja zeker,' zei hij met een glimlach. 'Kom maar kijken. Je laatste kans.' Hij had beloofd het me te laten zien als hij klaar was, dus ik holde naar hem toe en liep met hem mee naar de schuur. Daar woont hij.

Onderweg passeerden we Mary Coffee. Ik merkte dat ze me nogal vreemd aankeek. Op de een of andere manier kon ik haar niet in de ogen kijken.

'Hallo Mary,' zei Ilo.

'Hallo Ilo,' zei Mary merkwaardig toonloos.

We liepen langs Ginny, Sally en een groepje dat stond te schuilen in een tractorschuur. Toen we langskwamen, steeg een gebrul op. Als uit één mond. 'O, Sylvia.' Mijn wangen gloeiden.

'Waarom steken ze de draak met me?' vroeg ik. Ilo lachte alleen maar. Hij liep heel snel.

'We rijden zo dadelijk naar huis,' riep Milton uit de wasruimte.

Ik knikte en bleef doorlopen, mijn blik op de grond gericht. Toen waren we bij de schuur, een enorme ruimte met een gigantisch hoge zoldering die naar paarden en vochtig hooi rook. Binnen was het schemerig; ik dacht dat ik een schim zag aan de andere kant van de stallen, maar ik wist het niet zeker. Zonder een woord te zeggen ging Ilo een smalle houten trap op.

'Woon je daarboven? Al die trappen op?'

Hij bleef doorlopen, dus ik volgde hem, maar aarzelde boven.

'Kom binnen, kom binnen,' zei hij en opende een deur. Daar was de tekening, in zijn kamer. Ik ging de kamer in. Het was een smalle kamer met twee ramen, een tafel vol tekenspullen en een bed met een donkere deken. Op een tafel stonden een radio, sinaasappels en melk.

'Hier,' zei hij en liet het portret zien. Het was een mooie potloodschets, Johns portret.

'Goh, hoe doe je dat? Met de zijkant van het potlood?'

Het leek op het moment zelf niet van belang, maar nu herinner ik me dat hij de deur had gesloten en de radio had aangezet, zodat er muziek klonk.

Hij praatte heel snel en liet me intussen een potlood zien. 'Kijk, hier komt het grafiet uit, zo dik of dun als je maar wilt.' Ik was me er erg bewust van dat hij vlak bij me stond. Zijn blauwe ogen, met kleine lachspikkeltjes erin, waren onthutsend dichtbij en keken me ongegeneerd aan.

'Ik moet echt weg. Ze staan te wachten. De tekening is prachtig.'

Glimlachend stond hij tussen mij en de deur. Een beweging. Zijn hand sloot om mijn arm. En plotseling was zijn mond op de mijne, hard en heftig, zijn tong schoot heen en weer tussen mijn lippen, zijn armen als ijzer om me heen.

'Ilo, Ilo!' Ik weet niet of ik schreeuwde of fluisterde, ik worstelde om los te komen, mijn

handen sloegen woest in het rond, maar konden weinig uitrichten tegen zijn kracht. Ten slotte liet hij me los en deed een stap opzij. Ik drukte mijn hand tegen mijn mond, die pijnlijk gloeide van zijn kus. Hij keek me onderzoekend aan, met iets van verbaasde geamuseerdheid toen hij zag dat ik huilde van schrik. Niemand had me ooit zo gekust; het leek of ik werd bevangen door een hunkerende, elektrische huivering.

‘Kom, kom,’ zei hij en maakte meelevende, kleinerende geluidjes. ‘Ik haal wat water voor je.’

Hij schonk een glas water voor me in en ik dronk het op. Hij opende de deur en ik struikelde zonder iets te zien naar beneden, langs Maybelle en Robert, de zwarte peuters die mijn naam riepen op de verbasterde manier waarop kleintjes woorden uitspreken. Langs Mary Lou, hun moeder, die zwijgend en donker aanwezig stond te zijn.

En ik was buiten. Een vrachtwagen reed langs. Hij kwam van achter de schuur. Erin zat Bernie... die vreselijke, gespierde, kleine jongen uit de wasruimte. In zijn ogen glinsterde boosaardig plezier en hij reed zo hard dat ik hem niet kon inhalen. Was hij in de schuur geweest? Had hij Ilo de deur zien dichtdoen, mij naar buiten zien komen? Ik denk van wel.

Ik liep langs de wasruimte naar de auto's. Bernie schreeuwde: ‘Waarom huil je?’ Ik huilde niet. Kenny en Freddy kwamen langs op de tractor. Een groepje jongens dat naar huis ging, keek me aan met een soort schittering in hun ogen. ‘Heeft hij je gekust?’ vroeg er eentje met een veelbetekenende glimlach.

Ik voelde me ellendig. Als iemand iets tegen me had gezegd, had ik geen woord kunnen uitbrengen. Mijn stem stokte als een dik, pluizig ding in mijn keel.

Meneer Tompkins kwam naar de pomp om te kijken hoe Kenny en Freddy de oude veewagen aan de praat kregen. Ze waren aardig, maar ze wisten het. Ze moesten het allemaal weten.

‘Daar is ons schatje,’ zei Kenny.

‘Schatje en engelengezichtje,’ zei Freddy.

Dus daar stond ik, met over elkaar geslagen armen naar de lopende motor te staren en glimlachte alsof alles in orde was, alsof er niets was gebeurd.

Op weg naar huis zaten Milton en ik in de achterbak. David reed en Andy zat voorin. Ze keken me allemaal aan met zo'n dansend lichtje in hun ogen. David zei op stroeve, geforceerde toon: ‘Iedereen in de wasruimte keek hoe je de schuur in ging en maakte geintjes.’

Milton vroeg naar de tekening. We praatten wat over kunst en tekenen. Ze waren allemaal zo aardig. Misschien waren ze opgelucht dat ik op het laatste moment de dans was ontsprongen; misschien hadden ze verwacht dat ik zou huilen. Maar ze wisten het, ze wisten het.